

Predgovor

Ostvarujući Plan rada za 2014. godinu, Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Bjelovaru organizirao je 26. rujna 2014. znanstveno-stručni skup pod nazivom *Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija u Domovinskom ratu*. Održavanje znanstveno-stručnog skupa na navedenu temu inicirao je Grad Bjelovar, jedan od osnivača Zavoda u Bjelovaru. Stoga je skup održan kao važan dio programa obilježavanja Dana grada Bjelovara i Dana bjelovarskih branitelja.

Znanstveno-stručni skup posvećen je najvažnijem događaju u suvremenoj hrvatskoj povijesti koji je izravno povezan s postankom Hrvatske kao samostalne i suverene države, ali koji je, nažalost, donio i brojne ljudske žrtve i materijalne gubitke. Autori izlaganja i priopćenja posebno opisuju vojne, policijske i društvene događaje u Bjelovaru i Bjelovarsko-bilogorskoj županiji tijekom Domovinskog rata. U skladu s tim cilj je skupa bio valoriziranje uloge i važnosti Grada Bjelovara i Bjelovarsko-bilogorske županije te njihova doprinosa uspjehu Domovinskog rata u cjelini.

Suorganizatori skupa bili su: Grad Bjelovar, Bjelovarsko-bilogorska županija, Hrvatski institut za povijest, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata te Udruga djece poginulih i nestalih hrvatskih branitelja Domovinskog rata – Podružnica Bjelovarsko-bilogorske županije. Pripremi i realizaciji skupa važnu su podršku dali Ministarstvo branitelja, Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo obrane i Biskupija bjelovarsko-križevačka. Izdašnu financijsku pomoć za organizaciju skupa i tiskanje časopisa pružile su Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te Udruga djece poginulih i nestalih hrvatskih branitelja Domovinskog rata – Podružnica Bjelovarsko-bilogorske županije, koja je 2014. dobila određena novčana sredstva na natječaju Ministarstva branitelja.

Poslove organizacije obavljao je Organizacijski odbor skupa koji je počeo raditi 22. studenoga 2013., a čiji su članovi bili: prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, voditelj

Zavoda u Bjelovaru (predsjednik Odbora), Antun Korušec, gradonačelnik grada Bjelovara, prof. dr. sc. Vladimir Strugar, upravitelj Zavoda u Bjelovaru (zamjenik predsjednika Odbora), doc. dr. sc. Ante Nazor, ravnatelj Hrvatskoga memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata, dr. sc. Jasna Turkalj, ravnateljica Hrvatskog instituta za povijest, Lidija Novosel, zamjenica gradonačelnika grada Bjelovara, Stjepan Gula, pročelnik Ureda za društvene djelatnosti, Stjepan Budinski, viši savjetnik u Gradu Bjelovaru, pukovnik Josip Trogrlić, general Petar Stipetić, Drago Novaković, predsjednik Zbora branitelja udruga grada Bjelovara, Mladen Medar, ravnatelj Gradskog muzeja Bjelovar, Željko Pleskalt, ravnatelj Državnog povijesnog arhiva Bjelovar, Mladen Marinković, predstavnik Bjelovarsko-bilogorske županije, te Marijan Tandara, predsjednik Udruge djece poginulih i nestalih hrvatskih branitelja Domovinskog rata – Podružnica Bjelovarsko-bilogorske županije.

U 8. svesku časopisa *Radovi* objavljuje se 16 izlaganja (prvi dio) i 7 priopćenja (drugi dio) koja su uspješno prošla recenzentski postupak. Autori su razmatrali temu skupa s različitih aspekata, pa su radovi u časopisu, iz metodoloških razloga, prikazani u dva dijela, u prvom su izlaganja, a u drugom priopćenja.

Na početku je rad (dr. sc. Davor Marijan) koji donosi globalan prikaz društvenih, političkih i vojnih prilika početkom Domovinskog rata te stvaranja vojnih i policijskih postrojbi i njihova djelovanja na području Bjelovarsko-bilogorske županije, ali i na drugim ratištima u Hrvatskoj. U radu se posebno ističu dvije činjenice koje ukazuju na važnost i doprinos Grada Bjelovara i Bjelovarsko-bilogorske županije uspjehu Domovinskog rata. Prva je činjenica da je u „regiji bila velika koncentracija Jugoslavenske narodne armije, posebice u garnizonima Bjelovar, Virovitica i Doljani. Gotovo sav taj potencijal u dramatičnim danima rujna 1991. uz veći je ili manji otpor prešao u hrvatske ruke i odigrao važnu ulogu u daljnjem tijeku rata i u stvaranju Hrvatske vojske.“ Drugo, ujesen 1991. na tome je području propao pokušaj presijecanja Hrvatske na potezu Okučani – Virovitica i odvajanja Slavonije od matice zemlje. Ta je obrana imala stratešku važnost, kao i oslobodilačke operacije koje su slijedile od kraja listopada 1991., zahvaljujući kojima su velika područja vraćena u pravni sustav Republike Hrvatske.

Slijedi članak u kojem se opširno opisuje pripremanje i tijek operacije *Papuk-91*, u kojoj je oslobođeno šire papučko područje ujesen, odnosno u zimu 1991./'92. godine (Natko Martinić Jerčić). Tom vojnom operacijom onemogućeno je srpskim snagama da presijeku Republiku Hrvatsku prema mađarskoj granici, odnosno da odvoje Slavoniju od ostatka Hrvatske, a Podravska je magistrala postala sigurna prometnica prema istoku Hrvatske.

U sljedeća dva članka prikazano je osnivanje i borbeno djelovanje Posebne jedinice policije Policijske uprave Bjelovar *Omega* 1991. godine (dr. sc. Jakša Raguž) te sudjelovanje i uloga Policijske uprave Bjelovarsko-bilogorske u Domovinskom ratu

(Hamdija Mašinović). Naglašeno je njihovo vojno i vojno-redarstveno djelovanje na gotovo svim hrvatskim ratištima te njihovi uspjesi i priznanja.

Četiri izlaganja čine posebno tematsko područje s obzirom na to da se odnose na Bjelovar i bjelovarski kraj. Prikazano je osnivanje, organizacija i djelovanje Kriznog štaba Bjelovar tijekom 1991. i početkom 1992. godine (Željko Karaula), zatim rad, organizacija te kaznena i mjesna mjerodavnost Vojnog suda u Bjelovaru u razdoblju 1992. – 1996. godine (Željko Pleskalt). U toj je tematskoj cjelini i izlaganje o položaju Bjelovara u planovima i aktivnostima Srpske demokratske stranke (dr. sc. Janja Sekula Gibač) te ustrojstvu i aktivnostima Sanitetske službe 105. brigade Hrvatske vojske (prof. dr. sc. Dubravko Habek, dr. med.) koja se brinula o zdravlju vojnih postrojbi brigade, drugih postrojbi te o civilnome stanovništvu.

Sljedeća četiri članka srodna su prema predmetu istraživanja, a to su demografska kretanja u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji i pojedinim područjima nastala kao posljedica ratnih zbivanja. Autori u dva članka analiziraju demografska kretanja u Županiji kao cjelini (dr. sc. Rudolf Kiralj, dr. sc. Zrinka Puharić, dr. med. i mr. sc. Dalibor Čavić; Marin Sabolović i Goran Vuković), a u dva članka autori taj fenomen proučavaju na području Daruvara i Grubišnog Polja (dr. sc. Slaven Ružić; dr. sc. Vjenceslav Herout). Istraživanja pokazuju da su ratna zbivanja pojačala depopulaciju stanovništva i etničku homogenizaciju.

Autorski tim (dr. sc. Zrinka Puharić, dr. med., dr. sc. Rudolf Kiralj i mr. sc. Dalibor Čavić) proveo je istraživanje među učenicima osmih razreda osnovnih škola u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji da bi utvrdio koliko učenici znaju o Domovinskom ratu. Konstatirano je da je znanje nedostavno, a neki su od mogućih uzroka primjeric obiteljski odgoj, školski programi, društvene ustanove i popularna kultura.

Među izlaganjima su tri koja opisuju kulturno i književno djelovanje tijekom Domovinskoga rata. Autor u prvom članku rekonstruira kulturni život Bjelovara i mjesta u njegovoj okolini portretima pisaca, slikara, glazbenika i pedagoga, izložbama, koncertima, radom udruga te nakladništvom (Ilija Pejić). Opisani su potom primjeri dnevnčkih zapisa iz ratova s naglaskom na Domovinski rat i zbivanja u Bjelovaru 29. rujna 1991., kada je oslobođena vojarna u akciji *Bilogora* (Mladen Medar). Treći je rad bibliografija o Bjelovaru i Bjelovarsko-bilogorskoj županiji u Domovinskom ratu (Nada Adamović, Tina Gatalica). Autorice prezentiraju bibliografiju s 263 bibliografske jedinice koja sadrži znanstvenu i stručnu literaturu objavljenu u Hrvatskoj u razdoblju 1990. – 2013. na području Bjelovara, Bjelovarsko-bilogorske županije i zapadne Slavonije.

Drugi dio časopisa sadrži sedam priopćenja, od kojih autori četiriju priopćenja opisuju pripremanje i tijek pojedinih vojnih operacija, primjeric operacije *Otkos-10* (Franjo Kovačević, Đuro Crkvenac i Dragutin Palatinuš), oslobađanje Lipika i situaciju na bojištu zapadne Slavonije (Josip Tomšić), te obrazlažu uzroke realizacije plana

Bilogora (Želimir Škarec); zatim se analizira početak višestranačja i osnivanje političkih stranaka u Bjelovaru, čime se opisuje društveno-politički kontekst u kojem je provedena operacija oslobađanja vojarne 29. rujna 1991. u Bjelovaru (mr. sc. Jure Šimić). Izlaganja o kulturnom i književnom djelovanju dopunjena su s dva priopćenja; u prvome autor (Siniša Slavinić) piše o bjelovarskim ratnim novinama (npr. *Vihor*, 55, *Bjelovarac*), a u drugom (Sani Lukić) o radu bjelovarskoga ratnog studija HTV-a.

S obzirom na složenost teme, a to je Domovinski rat, razumljivo je da jedan skup, koji je imao lokalno obilježje, ne može prikazati sve relevantne činjenice i znanstveno objasniti sve aspekte života tijekom Domovinskoga rata. Skup takav visoki cilj nije ni imao. Međutim, vjerojatno možemo reći da su izlaganja i priopćenja u velikoj mjeri pridonijela proučavanju Domovinskoga rata s posebnim osvrtom na važnost i doprinos Bjelovara i Bjelovarsko-bilogorske županije oslobađanju Republike Hrvatske. Isto tako vjerujemo da će ova tema i dalje biti aktualna te da će zaokupljati pozornost istraživača koji će rezultatima svojih istraživanja obogatiti fond znanja o Domovinskome ratu.

Vladimir Strugar, upravitelj Zavoda
Slobodan Kaštela, voditelj Zavoda

Sudionici znanstveno-stručnog skupa